

Het behoeft ons niet te verwonderen, dat hierbij vooral een intense belangstelling aan het licht kwam voor eschatologische vraagstukken en dat de wijze van behandeling dezer problemen veelszins nieuw was. Reeds vóór den wereldoorlog was er vrij groote aandacht voor de eschatologie. Zelfs valt er reeds vroeger een merkwaardige verschuiving op het terrein der eschatologie te constateeren. Reeds lang was er een toenemend verzet tegen de Ritschliaansche beschouwing over het Koninkrijk Gods, omdat hierin het Rijk werd verstaan als een aardisch rijk van zedelijke doeleinden, als een immanente grootheid. Twee theologen traden in dit verzet vooral op den voorgrond: Johannes Weiss en Albert Schweitzer. De overtuiging brak zich baan, dat Jezus' denken en handelen zuiver eschatologisch van aard waren geweest in den zin van de verwachting van een direct ophanden zijn der parousie. Het is de eschatologische lijn, die later — wegens het uitblijven, de „vertraging” der parousie — afbreekt, althans slechts doorloopt in chiliastische stroomingen. Daarnaast wordt — in strijd met de eschatologie van het N.T. — een andere lijn zichtbaar, waarin alle nadruk valt op het reeds in *deze* bedeeling verworven heil. Vooral bij Augustinus zou dit z'n beslag hebben gekregen door zijn vereenzelving van Kerk en Koninkrijk Gods. Zoo ziet Weiss de spanning tusschen de oorspronkelijke bepaaldheid van het Evangelie en de geschiedenis van kerk en theologie ¹⁵⁾.

In dezelfde lijn treffen we Schweitzer aan, die uitgaat van het transcendent-eschatologisch karakter van het Evangelie. Schweitzer gelooft niet meer aan den historischen Jezus „wie ihn die moderne Theologie zeichnet”. Het eschatologisch aspect is bij Jezus steeds en consequent centraal.

Deze nieuwe belangstelling voor de eschatologie van het N. T. was echter geen versterking van de eschatologische motieven in de theologie m. n. de dogmatiek. Het was voor Weiss en Schweitzer slechts een kwestie van exegese. De strijd, door hen gevoerd tegen de liberale Christologie, was een strijd op het terrein der N. T. exegese. Het dóórbreken van het eschatologisch licht had dan ook slechts een betrekkelijke waarde. Want... zij aanvaardden zelf deze „consequente” eschatologie *niet*. Ze is voor hen allerminst normatief. Het is h. i. niet mogelijk Jezus' eschatologie onveranderd over te nemen. Practisch blijft Weisz dan ook in de oude lijn der liberale theologie van de 19e eeuw. De „vorm” van Jezus' eschatologie wordt als „zeitgeschichtliche Schranke” losgelaten. Ook voor Schweitzer gaat het „slechts” om een resultaat van exegese. Voor hem zelf blijft het Rijk Gods een „innerweltliche” grootheid. De N. T. eschatologie is niet „uitgekomen”, de parousie is „vertraagd” en hij ontleent daaraan het recht een eigen eschato-

¹⁵⁾ JOHANNES WEISS, *Die Predigt Jesu vom Reich Gottes*, 1892 en *Die Idee des Reiches Gottes in der Theologie*, 1901. Zie vooral WEISS, *Idee*, pag. 4—6; over AUGUSTINUS, pag. 19—24. Over WEISS zie men uitvoerig HOLMSTRÖM, *Das eschatologische Denken der Gegenwart*, pag. 61 vv.